ÇOCUKLARIN HASTANE KORKULARINI YENMEDE SANATSAL ETKİNLİKLERİN ROLÜ
"HER YERDE SANAT" UYGULAMA ÖRNEĞİ

Ayhan HELVACI*

ÖZET

Çocukların büyük bir çoğunluğu bir sağlık kuruluşu ya da hastane gibi bir ortama geldiği zaman, önceki hastalık yaşantıları ve çevresindekilerin uyarıları tarafından oluşan korku ve endişelerle dolu tedirginlik gösterebilmektedir. Özellikle uzun süreli tedavi gören çocuklarda oldukça sık rastlandığı söylenen bu durum, sağlık kuruluşu ve hastane ortamında çocuğa yönelik müdahalelerin şekliyle değişime uğrayabilmektedir. Ebeveynlerin ve yakın çevresinin iğne, ilaç ve hastalıkla ilgili söylemleri korkuyu pekiştirmektedir.

Bu çalışmada; hastanede yapılacak sanatsal etkinliklerin uzun süreli tedavi gören çocukların hastane korkularını yenmedeki etkisi araştırılmış ve bu bağlamda Alice Briere Haquet'in "Memo ve Ay" adlı öykü kitabından esinlenilmiş ve üç müzikli çocuk oyununa dönüştürülmüştür. Hastane ortamında oynanabilecek şekilde planlanan oyunlar periyodik aralıklarla hastane girişi ve gelemeyen çocuklar için kliniklerde tekrar edilmiştir. Sanatın her yerde icra edilebileceğini de göstermek amacıyla Uludağ Üniversitesi Çocuk Hematoloji ve Onkoloji Hastanesinde yapılan ve her uygulama sonrası çocukların görüşleri hastane psikoloğu ile birlikte hazırlanan matbu bir form kullanılarak ailelerinin de yardımıyla alınmış ve değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda hastane ortamında yapılan sanatsal etkinliklerin çocukların hastane korkularını yenmede etkisinin olabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Hastane, Korku, Sanatsal Etkinlik

Doç. Dr Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü, ayhanhelvaci@gmail.com, tel: 0530 3450312
Bu araştırma; 21-23 Aralık 2017 tarihinde Müzik ve Sahne Sanatları II.Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuş ve geliştirilerek makaleye dönüştürülmüştür.

THE PART OF ARTISTIC ACTIVITIES IN OVERCOMING CHILDRENS' HOSPITAL FEARS
MODEL PROJECT; "ART EVERYWHERE"

Ayhan HELVACI*

Abstract

Mostchildrenreactwithfear, feel apprehension and become alarmed when they walk into a hospitalor a health care centre due to their past diseases and the stimulus' in hospitals environment. Particularly, these reactions appear in children who have long treatment periods and can be changed with the way of medical attention in hospitals and health care centres. The fear of doctors' uniform (a.k.a. "white apron fear"), the possibility of feeling pain and the fear of needless tiffen the fear children experience. There actions may vary depending upon the medical team's approach and attention to the children. Parents' and imeddiate surroundings' discourses about needles and diseases, preconcieved attidues and medical team'sruotinized-inured approachments can reveal negative reinforcement and cause affects like crying, fear and fleeing.In this Project, the influence of artistic activities on overcoming hospitilized and long term treated childrens' fears has been investigated and in this context Alice Briere Haquet's story "Memo and The Moon" has turned into three different plays with music.

The play shave been structured to be play able in hospital environment and staged periodically in hospitals entrance and in institutes for children who are not able to leave their rooms. In this executi on which took place in Uludağ University Children's Hematology and Oncology Hospital, it is also aimed to show that art can be rendered any where and the project has been turned into a scientific research named "Art Every where". After every activity, childrens' opinion shave been collected by the help of their families with a printed matter and they have been utilised. Eveluation results have demonstrated that artistic activities with in hospital environments can be effective on overcoming childrens' hospital fears.

KeyWords: Children, Hospital, Fear, Artistic Activities

Giriş

İnsan unsurunun kaynağını oluşturan çocuk sözlük anlamı ile bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde olan insan yavrusu olarak tanımlanmaktadır. Çelik'e göre; çocuk, yaşamın doğuştan erginliğe kadar süren dönemini yaşayan varlık olarak belirtildiği gibi, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, "ergin" sayılmayan küçük yurttaş, üst sınırı belirsiz bir çağ olarak tanımlanmaktadır.

Bunların yanında çocukluğun gerçek yaşama hazırlanan bir dönem olmayıp, amacı kendinde olan, kendine özgü ihtiyaçları olan ve kendine özgü yasalarla düzenlenmesi gereken bir yaş kesiti olduğu da belirtilmektedir. Çocuk, yaş küçüklüğü nedeniyle henüz sorumlu olmayan ve her çeşit muameleyi yapmaya yetkili bulunmayan insan olarak da tarif edilmektedir.

İnsanların en değerli varlıkları olarak gördükleri çocuklar için söylenen pek çok sözü duymuş, okumuş ve görmüşüzdür.

Çocuk, gözün nuru, insanın parçasıdır.

Çocuk, hayatın neşesidir.

Çocuk anne baba için hep çocuktur hiç büyümez.

Çocuk, en büyük nimettir vb.

Bazen insanlar için bu kadar değerli olabilen çocuklar istenmeyen durumlarla karşılaşabilmekte çeşitli hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalabilmektedirler. Bu nedenle hem aileler hem de çocuklar bu süreçte önemli sıkıntılar yaşayabilmektedir.

Özellikle çocukların büyük bir çoğunluğu bir sağlık kuruluşu ya da hastane gibi bir ortama geldiği zaman, önceki hastalık yaşantıları ve çevresindekilerin uyarıları tarafından oluşan endişelerle dolu tedirginlik ve korku eğilimi gösterebilmektedir.

Korku; belli gerçek veya gerçek olmayan bir durum ve tehlike karşısında ortaya çıkan ani, istenmeyen bir davranış ve duygusal bir tepkidir. Çocuklarda görülen korkular yaşa bağlı olarak değişiklik gösterebilir. İlk yıllarda başlayan korkular çocukların yaşantılarıyla zenginleşerek zamanla ortadan kalkmaya başlar. Korku ve kaygılar okul öncesi dönemde sıklıkla görülen davranış sorunlarındandır.

Hastane ortamı çocuğun doğumundan itibaren takipler için veya hastalıklar sırasında sık sık başvurulan yerlerdir. Hastanelerde sadece muayene değil aşı, kan alma, enjeksiyon gibi ağrılı işlemler de yapılmaktadır. Bazen de ayaktan yapılan işlemler yanı sıra çocuğun hastanede yatması ve bazı işlemler, tedaviler, ameliyatlar uygulanması gerekebilir. Bu da çocuklarda korku ve kaygıya yol açabilir.

Çocuğun hastalık ve hastaneye yatma durumundan etkilenme derecesi; yaşına, bilişsel gelişim düzeyine, hastalığın süresine, tipine, önceki deneyimlerine, hastaneye yatırılma durumuna hazırlanmasına, ailenin tutumuna, kültürel özelliklerine göre değişiklik gösterir. Bazı araştırmacılar tıbbi işlem korkusunun travmatik deneyimler veya sosyal öğrenme ile oluşabileceğini vurgulamıştır.

Çocuklarının sağlıkla ilgili korkuları arasında; doktor, hemşire korkusu, kan aldırma, hastanede yatma, muayene olma, ilaç içme, vücut fonksiyonlarını kaybetme, ameliyat olma, kontrolünü kaybetme, ölüm ve aileden ayrılma gibi korkuların yer aldığı belirtilmektedir (Dona and Lucille, 1996). Daha önceden hastanede yatan, hatta doğar doğmaz anne yanına verilmeyip yoğun bakımda tedavi alması gereken çocuklarda bu kaygı ve stresin daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Hastalığın çocuk gelişimine olumsuz etkilerinin engellenebilmesi ya da azaltılabilmesinde hastalık ve olası olumsuz etkilerinin etkin tıbbi tedavisinin sağlanarak biyolojik stresi azaltmaya çalışmanın yanı sıra gelişen psikososyal stresle de baş edilmesi önemlidir.

Bu çalışmada; hastanede yapılacak sanatsal etkinliklerin çocukların hastane korkularını yenmedeki etkisi araştırılmış ve bu bağlamda Alice Briere Haquet'in "Memo ve Ay" adlı öykü kitabından esinlenilmiş ve üç müzikli çocuk oyununa dönüştürülmüştür. Annesine en güzel hediyeyi götürmek isteyen ve bu hediyenin Ay dan bir parça almak olduğunu düşünen bir çocuğun Aya ulaşma maceralarını anlatan oyunlar polikliniklerde de oynanabilecek şekilde kurgulanmıştır.

Oyunlardan birincisi: Kumaşlardan bir merdiven oluşturularak Aya çıkmak için çeşitli yolları deneyen Memo' nun macerası hastane girişinde oynandı.

İkincisi: Her biri bir insan olarak düşünülen kâğıt bardaklar kullanılarak Memo'nun Aya ulaşma macerası anlatıcı oyuncu kullanılarak hem hastane girişi hem de inemeyen çocuklar için polikliniklerde oynandı.

Üçüncü oyun ise: Çeşitli kâğıt ve çubuklar ile oluşturulan kuklalar ile Memo'nun Aya ulaşma macerasının anlatıldığı oyun yine hem hastane girişi hem de polikliniklerde oynandı. Her üç oyunda farklı çocuklara ulaşabilmek amacıyla 15'er günlük periyodik aralıklarla üç defa tekrar edilmiştir.

1.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 Eğitim öğretim yılı Bahar Yarıyılında tedavi amacıyla Uludağ Üniversitesi Sabahattin Gazioğlu Çocuk Hematoloji ve Onkoloji Hastanesinde bulunan ve rastlamsal yöntemle belirlenen 3-14 yaş arası 50 çocuk oluşturmaktadır.

2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; 3-14 yaş arası çocuklarda hastane, hekim ve tıbbi işlem korkusunu yenmede sanatsal etkinliklerin rolünü ortaya koymak ve sanatın her yerde icra edilebileceğini de göstermektir. Bu veriler sonucunda muayene, tanı, tedavi ve işlem aşamalarındaki çocukların hastane korkularını yenmelerini sağlamak hedeflenmiştir.

3.Materyal ve Metot

Tanımlayıcı tipte olarak kabul edilebilecek olan bu çalışma; Uludağ Üniversitesi Sabahattin Gazioğlu Çocuk Hematoloji ve Onkoloji Hastanesinde yapılmış ve her uygulama sonrası 3-14 yaş arası toplam 50 çocuğun görüşleri alınmıştır. Hastane psikoloğu ile birlikte hazırlanan matbu bir form kullanılarak ailelerin ve aileleri yardımıyla çocukların da görüşleri alınmış, tanımlayıcı özellik için sayı, yüzde ve frekans kullanılarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde 3–14 yaş arası toplam 50 çocuğa ve ebeveynlerine oyunlar sonunda hastane psikoloğunun önerileri doğrultusunda matbu şekilde hazırlanan sorular sorulmuş, elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Tablo 1: Çocukların Gösteri Öncesi Müzikli Çocuk Oyunu İzleme

Seçenekler	f	%
Evet	30	60
Hayır	20	40
Fikrim Yok	-	-
Toplam	50	100

Tablo 1'e göre; çocukların çoğunluğunun %60'ının daha önce müzikli çocuk oyunu izlediği, %40'ının ise izlemediği görülmektedir. Hayır, yanıtını verenlerin çoğunluğunun yaşlarının evet yanıtını verenlere göre daha küçük olduğu görülmüştür.

Elde edilen bu bulgunun; ailelerin hastalıkla mücadele ederken çocuklarını kalabalık ortamlara sokmak istemeyişleri nedeniyle bu tür etkinliklere götürmediklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo 2: Çocukların Hastaneye Gelirken Korkma ve Üzülme Durumları

Seçenekler	f	%
Evet	42	82
Hayır	9	18
Fikrim Yok	-	-
Toplam	50	100

Tablo 2'ye göre; çocukların büyük çoğunluğunun %82'sinin hastaneye gelirken korku ve üzüntü yaşadığı görülmektedir.

Bu durumun; çocukların önceki hastalık yaşantılarından ve çevresindekilerin söylemleri doğrultusunda oluşan kaygı ve endişeden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Özellikle uzun süreli tedavi gören çocuklarda oldukça sık rastlandığı uzmanlarca söylenen bu durumun, sağlık kuruluşu ve hastane ortamında çocuğa yönelik müdahalelerin şekliyle ve yapılacak etkinlikler ile değişime uğratılabileceği düşünülebilir.

Tablo 3: Çocukların Hastane Ortamında Müzikli Oyun İzlemelerinin Hastane Korkusunu Azaltmaya Yönelik Etki Durumu

Seçenekler	f	%
Evet	46	92
Hayır	4	8
Fikrim Yok	-	-
Toplam	50	100

Tablo 3'de; "Çocuğunuzun hastane ortamında müzikli oyun izlemesinin, onun hastane korkusunun azalmasında etkisi olabilir mi?" sorusuna ebeveynlerin çok büyük bir kısmının, %92'sinin "evet" yanıtını verdiği görülmüştür. Bu bulgunun elde edilmesinde; ebeveynlerin çocuklarının oyunları izlerken hastalıklarını unuttuklarını ve mutlu göründüklerini söylemeleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 4: Ebeveynlere Göre Hastanede Sergilenen Tiyatro Gibi Sanatsal Etkinliklerin Çocukların Hastaneleri Korkutucu Ortamlar Olarak Algılamalarını Değiştirme Durumu

Seçenekler	f	%
Evet	36	72
Hayır	14	28
Fikrim Yok	-	-
Toplam	50	100

Tablo 4'de; "Hastanede sergilenen tiyatro gibi sanatsal etkinlikler çocukların hastaneleri korkutucu ortamlar olarak algılamalarını değiştirebilir mi?" sorusuna ebeveynlerin büyük bir kısmının, %72'sinin "evet" yanıtını verdiği görülmüştür. Elde edilen bu bulgunun; ailelerin çocukları hastaneye ya da doktora götürmeye "etkinlik var diyerek" daha kolay ikna edebileceklerini düşünmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo : Çocukların Tiyatro Gibi Sanatsal Etkinliklerin Sürekli Olarak Tekrarlanmasını İsteme Durumları

Seçenekler	f	%
Evet	48	96
Hayır	1	2
Fikrim Yok	1	2
Toplam	50	100

Tablo 5'de; ebeveynleri aracılığıyla çocuklara "Tiyatro gibi sanatsal etkinliklerin sürekli olarak tekrarlanmasını ister misiniz?" sorusu sorulmuş; çocukların tamamına yakını, %96'sı "evet" yanıtını vermiştir. Bu bulgu; bu tür sosyal etkinliklerin çocukların hastaneye olan bakış açılarını değiştirmede yardımcı olabileceğini göstermesi bakımından önemli bulunmuştur.

Tablo 6: Hastane Ortamında Yapılan Tiyatro Gibi Sanatsal Etkinliklerin Çocukların Hastalıklarına Yönelik Kaygı ve Endişelerini Azaltmaya İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Seçenekler	f	%
Evet	48	96
Hayır	1	2
Fikrim Yok	1	2
Toplam	50	100

Tablo 6'da; "Hastane ortamında yapılan tiyatro gibi sanatsal etkinliklerin çocukların hastalıklarına yönelik kaygı ve endişelerini azaltabilir mi?" sorusuna ebeveynlerin tamamına yakınının, %96'sının "evet" yanıtını verdiği görülmüştür.

Elde edilen bu bulgu; ailelerin hastane ortamında yapılan tiyatro gibi sanatsal etkinliklerin çocuklarının hastalıklarına yönelik kaygı ve endişelerini azaltacağını düşünmelerinden dolayı önemli bulunmuştur.

Etkinlik sonrası ebeveynleri aracılığıyla çocuklara iki açık uçlu soru daha yöneltilmiş ve alınan yanıtlardan birkaçı örnek olarak verilmiştir

Soru 1: "Hastanede başka hangi sosyal etkinliklerin olmasını istersiniz?" Sorusuna; yine tiyatro ile ilgili palyaço, kukla, masal ve daha çok şarkılı müzikli etkinlikler yanıtları ön plana çıkmıştır.

"Bize hastalığımızı unutturacak her etkinlik olur" cevabı etkileyici bulunmuştur.

Soru 2: "Tiyatro gibi sanatsal etkinliklerin ne sıklıkla yapılmasını istersiniz?" sorusuna çocukların tamamına yakını %96'sı mümkün olduğunca sık yanıtını vermiştir.

SONUÇ

Son yıllarda ülkemizde çok sayıda çocuk kliniği açılmıştır. Bu kliniklerin bir hastane ortamından daha ziyade bir kreş ortamını anımsatan, sevimli süslemeler ve oyuncaklarla çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak amacıyla dekore edildiği görülmektedir. Fiziki şartlar yani klinikte çocukların ilgisini çekecek süsleme ve oyuncakların varlığının yanında hastane personelinin çocuğa yaklaşımının çocukların hastane korkularını azaltacağı uzmanlarca belirtilmektedir.

Önceki hastane başvurusunda yaşanan olumlu veya olumsuz durumlar, çocuğun hastaneye ve sağlık çalışanına, muayene ve işlemlere tepkisini etkileyebilmektedir (Hsieh at all, 2012). Bu nedenle hastane ortamlarının çocuklar için daha cazip hale getirilmesi ve onlara yönelik yapılacak etkinliklerle desteklenmesi çok önemli görülmektedir. Bu tür etkinlikler sayesinde hastaneye gelen çocuk buranın korkutucu bir ortam olmadığını düşünecek belki de tedavisine olumlu yönde etki edecektir.

Çin'de yapılan bir çalışmada; okul öncesi çocuklardaki muayene ile ilgili korku düzeyini pediatri kliniğini tekrar dekore ederek, pediatri hemşirelerinin kıyafetlerini değiştirerek, oyuncak bulundurarak, muayene aletlerinin dış yüzeyini değiştirerek ve çalışanlara hizmet içi eğitim vererek yarı yarıya düşürülebildiği sonucu elde edilmiştir .

Benzer şekilde yapılan bu çalışma; hastane ortamında çocuklara yönelik yapılacak sanatsal etkinliklerin çocukların hastane korkularını azaltmada önemli bir etkisinin olabileceğini göstermiştir. Yapılacak etkinliklerin hastane ortamlarına uygun şekilde planlanması, yatan ve gezebilen çocuklar için ayrı ayrı düşünülmesi önemli görülmektedir.

Bu etkinlikleri düzenlerken hastane psikologlarının görüşleri mutlaka alınmalı ve abartılı etkinliklerin çocuklara ve hastane ortamına zarar verebileceği göz ardı edilmemelidir.

Oyunların çocukların hastalıkla mücadele etmelerine katkı sağlayacak şekilde yazılıp, planlanıp oynanması ve karamsarlık içermemesi iletişim ve etkileşim açısından müzikle desteklenmesinin faydalı olacağı da yapılan araştırmada gözlenmiştir. Ayrıca yapılan bu araştırmanın; farklı yaş guruplarındaki çocuklara göre, kız erkek çocuklarına göre ve farklı hastalık türlerine göre de karşılaştırma yapılarak konuya ilişkin yeni araştırmaların yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ankay, A. (1992). Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları. Ankara:
Turhan Kitabevi.

Atay, G. Eras, Z. Ertem, İ. (2011). “Çocuk Hastaların Hastane
Yatışları Sırasında Gelişimlerinin Desteklenmesi”. Çocuk Dergisi.
Sayı:11, s:1-4.

Çavuşoğlu, H. (2011). Çocuk Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Sistem
Ofset Basımevi. S.51-66.

Çelik, C. (2005), “Çocuk Kavramı ve Medeni Hukuk Açısından Çocuk Haklarının Tarihi Gelişimi”. E-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi. Elde edilen tarih: Şubat 2005.Sayı:36.

Dona, LW. Lucille, F. (1996). The Child’s Reactiontol llness and Hospitalization. (Ed. Hockenberyy MJ, Wilson D.) Whaley and Wong’s Nursing Care of Infantand Children; 863-893.

Gündüz, S. Yüksel, S. Aydeniz, G. E. Aydoğan, R. N. Türksoy, H. Dikme, İ.
B. ve Efendiler, İ. (2016).

Çocuklarda Hastane Korkusunu Etkileyen Faktörler, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 59: 161-168.

Hsieh, YC. Liu, HT. Cho, YH. (2012). Reducingfear in preschool children receiving in travenous injections. Hu Li Za Zhi, 59: 79-86.

Ünver, S. Yıldırım, M. (2013). Cerrahi girişim sürecinde çocuk hastaya yaklaşım. Trakya Üniversitesi Güncel Pediatri Dergisi, 11: 128-133.